

آسیب‌شناسی امنیت کلان‌شهرها با تأکید بر مدیریت حریم پایتخت

محمدعلی خلیجی^۱

تاریخ دریافت: 1399/04/21

از صفحه 63 تا 84

بزه‌نامه جغرافیای انتظامی

تاریخ پذیرش: 1399/06/25

سال هشتم، شماره سی‌ام، تابستان 1399

چکیده

در دهه‌های اخیر با افزایش جمعیت، تغییر نسل‌ها و فرهنگ‌های مختلف در کلان‌شهرها و تغییر شیوه زندگی، امنیت به چالش بسیار مهمی تبدیل شده است. امنیت با رضایت‌مندی، آسایش شهروندان و مطلوبیت زندگی در قالب توسعه پایدار انسانی و شاخصی برای کیفیت زندگی ارتباط پیدا می‌کند. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف آسیب‌شناسی امنیت کلان‌شهرها با تأکید بر مدیریت حریم پایتخت صورت گرفته است.

پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی، از لحاظ ماهیت، توصیفی-پیمایشی و از نوع تحلیلی است. جامعه آماری (۸۵۶۵۶۵) نفر بوده که از این میان، تعداد (۳۸۳) نفر با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران برای نمونه آماری انتخاب شده‌اند. پانل متخصصان، روایی صوری پرسشنامه را تأیید کردند و پایایی بخش‌های مختلف پرسشنامه از فرمول آلفای کرونباخ در نرم‌افزار «اس.پی.اس.اس»^۲ محاسبه شد.

در عامل محتوایی، نگرش یکپارچه در مدیریت امنیتی، نبود ائتلاف بین متخصصان حوزه‌های امنیتی، تعدد نگرش و دیدگاه‌های سیاسی دارای بیشترین تأثیر در آسیب‌پذیری حریم پایتخت می‌باشند. همچنین بین مؤلفه‌های تفرقی قانونی و مدیریتی با نمره (۰.۷۸۶)، رابطه بیشتری وجود دارد و کمترین رابطه مربوط به مؤلفه‌های قانونی و ساختاری است.

ضعف ضوابط، طرح‌ها و برنامه‌های مصوب و کمبود بودجه و تجهیزات امنیتی از متغیرهای تأثیرگذار بر امنیت حریم پایتخت است و در این زمینه باید گفت آسیب‌پذیری مدیریتی، قانونی و ساختاری، سبب ناامنی، قانون‌گریزی، اختلافات فرهنگی و عدم امنیت و ایمنی در قبال حریم کلان‌شهر تهران می‌شود.

کلیدواژه‌ها: امنیت، آسیب‌شناسی، مدیریت، حریم پایتخت.

۱- استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اهواز، اهواز، ایران. Ma.khaliji@srbiau.ac.ir

امنیت به‌عنوان بنیادی‌ترین نیاز انسان در جامعه بشری به شمار می‌رود. سرزندگی شهری، اعتماد به نفس، خلاقیت و رسیدن به کمالات انسانی در سایه امنیت امکان‌پذیر است (پاپلس^۱، ۲۰۱۴: ۴۳). امنیت پیش‌زمینهٔ اجتماع سالم و بستر ساز توسعه جوامع انسانی است و به‌طور کلی با رضایت‌مندی، آسایش شهروندان و مطلوبیت زندگی در قالب توسعه پایدار انسانی و شاخصی برای کیفیت زندگی ارتباط پیدا می‌کند. امنیت مفهومی متشکل از دو بُعد ذهنی و عینی است. از بُعد عینی، امنیت اجتماعی به معنای ایجاد شرایط و موقعیت ایمن برای افراد جامعه و از بُعد ذهنی، به معنای احساس امنیت می‌باشد (جعفری، ۱۳۹۷: ۶۳). بر این اساس امنیت، ارتباط مستقیمی با ذهنیت و ادراک مردم دارد. اگر مردم جامعه‌ای احساس کنند که پدیدهٔ امنیت کم‌رنگ شده و یا کاهش یافته است، ممکن است در مرحله اول آن را فقط به‌عنوان یک واقعیت ذهنی تلقی کنند؛ اما در مرحله بعد و به نحو ناخودآگاه به‌عنوان پدیده‌ای بیرونی تجلی خواهد یافت. به‌عبارت‌دیگر امنیت، فرآیند روانی - اجتماعی ناشی از افکار عمومی و نگرش جامعه به امنیت و درک هر فردی از شرایط اجتماعی است. بر این اساس شکل‌گیری احساس امنیت از لحاظ روان‌شناختی معطوف به شرایط اجتماع، کنش‌ها و حوادث آن از یک سو و از سوی دیگر نوع برداشت و سطوح ادراکی در ساختار فرهنگی است (گودرزی، ۱۳۹۹). انسان و فضای شهری دارای ارتباط اجتماعی و فرهنگی هستند که این ارتباط منجر به اهمیت بخشیدن فضا، فرم و عملکرد می‌شود (سینگرمن^۲، ۲۰۱۱: ۲۶). فضای شهری ظرفی است که در داخل امنیت قرار می‌گیرد. به عبارت بهتر امنیت و فضای شهری ظرف و مظهر همدیگر هستند (میشل^۳، ۲۰۰۸: ۷۷)؛ بنابراین ساخت و طراحی فضاهای شهری بر فرآیند زندگی اجتماعی تأثیر گذاشته و می‌بایست از نظر جسمی و روانی برای شهروندان کارایی داشته باشد (پالیدا^۴، ۲۰۱۶: ۱۴۲). به همراه احساس عدم امنیت در جامعه، با آسیب‌های زیادی از جمله، اقتصادی، اجتماعی، ساختاری، مدیریتی و قانونی مواجه خواهیم شد. با این تفاسیر برای پیشرفت، توسعه و

1- Peoples
2- Singerman
3- Mitchell
4- Palidda

آسیب‌شناسی امنیت کلان‌شهرها با تأکید بر مدیریت حریم پایتخت 65
کامل و همچنین شکوفایی استعدادها، تأمین آرامش در جامعه و توسعه اجتماعی،
خلاقیت و فعالیت ارزشمند، نیازمند ایمنی و امنیت هستیم (ترزوی^۱، ۲۰۱۹: ۲۸۵).

اهمیت و ضرورت پژوهش از آنجا ناشی می‌شود که بدون ایجاد امنیت، نمی‌توان انتظار کارایی را از ساختار شهری به‌مثابه سیستمی از اجزا و عناصر، برای سکن‌گزینی شهروندی و زندگی همراه با رفاه و کرامت انسانی داشت. در این میان بین امنیت واقعی و احساس امنیت ساکنان که از ادراک ذهنی نسبت به فاکتورهای امنیت بخش حاصل می‌شود، تفاوت زیادی وجود دارد (شکریگی، ۱۳۹۵: ۹۰). افزون بر این امنیت شهری، دارای نقشی اساسی در میزان انسجام اجتماعی و امنیت ملی می‌باشد، این همه را می‌توان دلیلی برای بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در شهرها دانست (خوش‌فر، ۱۳۹۴: ۴۵). با افزایش جمعیت و شهرنشینی به‌خصوص در کلان‌شهرها، امنیت تحت تأثیر قرار می‌گیرد. در قرن بیست و یکم، جمعیت شهرنشین دنیا به مرز (۵۰) درصد کل جمعیت جهان رسیده و پیش‌بینی می‌شود در سال (۲۰۲۵) میلادی از مرز (۶۱) درصد تجاوز کند (بهیان، ۱۳۹۲: ۱۰۵) که این امر، ضرورت پرداختن به آسیب‌های ساختارهای مدیریتی، قانونی، اقتصادی و اجتماعی که با افزایش جمعیت و نامنی، دچار بحران و خدشه می‌شوند را بیش از گذشته ضروری می‌سازد. همچنین در سال‌های اخیر با روند روبه‌رشد جمعیت و ساکن شدن افراد بسیار، ساخت‌وساز غیرقانونی در حریم کلان‌شهرها و تبدیل بی‌رویه و ناگزیر روستاها به شهر و قرار گرفتن در محدوده خدمات شهری، کلان‌شهرها را با مشکلات ساختاری و محتوایی روبه‌رو کرده است. نکته بسیار مهم و ضروری این است که وجود روستاها در حریم شهرها و کلان‌شهرها هم ظرفیت است و هم تهدید؛ چنانچه این روستاها توسعه‌یافته باشند برای شهر رونق به همراه دارند؛ اما اگر توسعه نیابند زخم حاشیه‌نشینی را در کلان‌شهرها عمیق‌تر خواهند کرد.

مهم‌ترین مسئله این پژوهش از اینجا ناشی می‌شود که با ادامه افزایش جمعیت کلان‌شهرها و نبود برنامه‌ریزی برای جلوگیری از مهاجرت روستائیان منجر به گسترش حریم شهرها می‌شود که به دنبال آن حاشیه‌نشینی و نامنی از معضلات گریبان‌گیر در دهه‌های اخیر است. بر اساس آمار موجود، حاشیه‌نشینی در تهران نسبت به ده سال

احیر (۶) برابر شده است. فقط در سال‌های (۱۳۹۷) و (۱۳۹۸) حاشیه‌نشینی در تهران تا (۳۰) درصد افزایش پیدا کرده است و این روند در آینده حتماً تشدید خواهد شد؛ همچنین (۴۰) درصد از جمعیت شهر تهران و (۳۰) درصد جمعیت شهری امروز حاشیه‌نشین هستند و این رقم همچنان در حال افزایش است. مدیریت شهری نیز نمی‌تواند حریم و غده‌های چسبیده به شهر را نادیده بگیرد و برای سامان‌بخشی این محله‌ها ناگزیر به اقداماتی است که در این خصوص هم ظرفیت‌های قانونی محدودند و هم نواقص قانونی وجود دارد. برای ساماندهی حریم، رفتارهای قهری جواب نمی‌دهد و در کنار ظرفیت‌های قانونی باید افق بلندتری وجود داشته باشد؛ همچنین در حریم شهر حتی یک وجب زمین نباید بدون تکلیف باقی بماند. طبق آمار اداره کل حریم پایتخت حدود (۳۰) روستا از حریم تهران عبور کرده و به تهران منتقل شده‌اند. حریم تهران (۱۳۲۷) کیلومترمربع است و (۱۳) منطقه شهرداری و (۲۸) ناحیه را درگیر مسائل جانبی خود کرده است تا بتواند با بررسی و انجام کارهای مطالعاتی از سرریز جمعیت به داخل شهرها جلوگیری کند که این روند جمعیتی در مناطق جنوب و غرب تهران بسیار چشمگیر است.

هدف این پژوهش، آسیب‌شناسی امنیت کلان‌شهرها با تأکید بر حریم پایتخت است. برای دستیابی به این هدف، پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این پرسش‌ها است که امنیت کلان‌شهرها به‌خصوص تهران با چه آسیب‌هایی مواجه است؟ و کدام آسیب دارای بیشترین نقش در تهدید حریم پایتخت می‌باشد؟

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های داخلی و خارجی متعددی در زمینه امنیت شهری و احساس امنیت صورت گرفته است در ادامه به برخی از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود.

عنوان پژوهش	پژوهشگر	نتایج
سیاست‌های امنیت شهری و تأثیر آن‌ها بر اثربخشی جمعی	(لین ^۱ ، ۲۰۲۰)	نتایج این پژوهش حاکی از این است که ساکنان، اجرای قانون سخت را به نفع خود می‌دانند و در صورت امکان روابط اجتماعی بین ساکنان و نیروهای امنیتی، تأثیر مثبت بر جمع گذاشته است. از این رو، سیاست‌های امنیت شهری با کاهش کارایی جمعی منحرف، به ایجاد سرمایه‌های اجتماعی کمک کرده است.
امنیت شهری در مناطق حاشیه‌نشین	(فیلیپی ^۲ ، ۲۰۲۰)	این پژوهش رابطه بین فعالیت‌های جنایی و ویژگی‌های مکانی و پیکربندی شبکه خیابانی را مورد هدف قرار داده است. نتایج نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی و طراحی شهری به شدت بر وقوع جرم تأثیر می‌گذارد و نقاط جرم و جنایت به مؤلفه‌های روشنایی، نشاط و تنوع، دید، چهره‌های فعال، قلمرو و نگهداری بستگی دارند.
مدل‌های مدیریت مهندسی برای امنیت شهری	(مصطفی، ۲۰۱۶)	این پژوهش با هدف پرداختن به چالش‌های مدیریتی و مبادلات تجاری که فرماندهان پلیس هنگام طراحی راهبردهای گشت‌زنی با آن‌ها روبرو هستند، انجام گرفته است. چارچوب پیشنهادی از طریق مدل ریاضی و شبیه‌سازی برای به‌دست‌آوردن بهترین راهبردهای گشت‌زنی پلیس اجرا می‌شود و نتایج شبیه‌سازی نشان می‌دهد که با استفاده از چارچوب پیشنهادی می‌توان عملکرد گشت را بهبود بخشید.
تأثیر ارتقاء شهری بر درک ایمنی در سکونتگاه‌های غیررسمی	(ناصر، ۲۰۱۳)	در این پژوهش با بررسی دو پرسش تأثیر روش‌های بهسازی شهری در بوکال ^۳ مورد بررسی قرار گرفته است: از چه طریق مداخلات در این شهرک غیررسمی بر کیفیت زندگی ساکنان تأثیر گذاشته است؟ چگونه این اثرات با تغییرات درک ایمنی در این زمینه ارتباط دارد؟ در این نظرسنجی (۱۴۱) نفر از ساکنان بوکال و ساکنان محلی برای جمع‌آوری سطح ایمنی درک شده انتخاب شدند، سپس نتیجه گرفته شد که بهسازی شهری کیفیت زندگی را بهبود بخشیده و بر درک ایمنی در شهرک تأثیر مثبت دارد.
تأثیر تعامل مدیریت شهری بر امنیت اجتماعی	(سالار، ۱۳۹۹)	نتایج نشان می‌دهد که مدیریت شهری یکی از عوامل تأثیرگذار بر ایجاد امنیت اجتماعی شهروندان می‌باشند که با گسترش روزافزون شهرنشینی و توسعه شهرها، به‌ویژه در دهه‌های اخیر و چالش‌هایی که شهرها با آن مواجه هستند، اهمیت آن افزایش یافته است.
مقایسه احساس امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران	(بخشنده، ۱۳۹۹)	نتایج نشان می‌دهد که امنیت زنان در شهر تهران از وضعیت بهینه‌ای برخوردار نیست و این نتایج با نظریات جامعه‌شناسی انطباق دارد؛ بنابراین، فضای شهری و عوامل افزایش‌دهنده و عوامل کاهش‌دهنده امنیت و تهدیدات آن‌ها بر

1- Leon
 2- Filippi
 3 - Bouakal

عنوان پژوهش	پژوهشگر	نتایج
نحوه نگرش زنان بر مقوله امنیت اثر قابل توجهی دارند.		
بررسی تأثیر متغیرهای اجتماعی مرتبط با پلیس بر احساس امنیت اجتماعی	(گودرزی، ۱۳۹۸)	نتایج نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی پلیس و توانمندی و فعالیت اجتماعی پلیس رابطه مستقیمی با افزایش احساس امنیت اجتماعی در میان شهروندان دارند و با افزایش این متغیرهای اجتماعی مرتبط با پلیس، احساس امنیت شهروندان افزایش می‌یابد.
بررسی هویت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی	(امانیپور، ۱۳۹۸)	نتایج نشان می‌دهد که بین ویژگی‌های سنی پاسخ‌دهندگان، سطح تحصیلات و اشتغال آنان، رابطه معنادار آماری وجود ندارد؛ اما رابطه بین مدت سکونت پاسخگویان و میزان احساس امنیت آنان و رابطه بین اصول و معیارهای امنیت اجتماعی با احساس امنیت زنان به لحاظ آماری معنادار می‌باشد.
بررسی مشارکت شهروندان در برقراری نظم و امنیت شهری	(معروفی، ۱۳۹۷)	نتایج نشان می‌دهد که توجه متولیان امنیت به مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی می‌تواند به بهبود امنیت به‌ویژه امنیت مشارکتی در فضای شهر کمک زیادی کند.
تبیین مفهومی پیامدهای امنیتی حاشیه‌نشینی شهری	(عبدی، ۱۳۹۶)	نتایج این پژوهش حاکی از این است که مهم‌ترین پیامدهای امنیتی حاشیه‌نشینی به طور عمده در بُعد امنیت اجتماعی (افزایش جرم و جنایت، کاهش احساس امنیت و افزایش شکاف بین طبقات)، در بُعد امنیت زیست‌محیطی (افزایش آلودگی، کاهش زمین‌های کشاورزی و کمبود منابع آب) و در بُعد امنیت اقتصادی (افزایش قاچاق، گسترش مشاغل غیررسمی و...) ظهور و بروز داشته‌اند.

مبانی نظری پژوهش

امنیت با ابعاد مختلف قدرت، تهدید و ساختار جامعه روبه‌رو است (کالدور^۱، ۲۰۱۸: ۹۶). مراجع امنیت شامل امنیت یکایک شهروندان، امنیت ملت، امنیت رژیم و امنیت دولت می‌شوند (کراهن^۲، ۲۰۱۰: ۷۴). به اعتقاد کرمونا در بحث امنیت فضاهای شهری، ترس یا احساس ناامنی یکی از مهم‌ترین عوامل تهدیدکننده حضور مردم در عرصه‌های عمومی است که این امر نشاط و سلامتی را مختل کرده و هزینه زیادی برای جامعه تحمیل می‌کند. همچنین اشنایدر معتقد است، کاهش امنیت باعث بی‌اعتمادی، رواج بدبینی، شایعه و نداشتن مشارکت و همکاری در برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی

1- Kaldor
2- Carmona

امنیتی کشور می‌شود که این روند، بسط مناسبی برای آشفته‌گی اجتماعی و تهدید امنیت داخلی خواهد بود (کرمونا، ۲۰۱۰: ۴۹). در واقع مؤلفه امنیت اشاره به جرائم علیه اشخاص و اموال آن‌ها دارد که در صورت عدم تأمین شرایط پیشگیری‌کننده، اموال و جان حاضران، عابران و ناظران را به‌صورت بالقوه و بالفعل تهدید خواهد کرد. فضای شهری امن در معنای کامل آن شامل هر دو مؤلفه بالا می‌شود و شرایطی که از فصل مشترک این دو به وجود آید را می‌توانیم به‌عنوان فضای شهری امن توصیف کنیم (کرمونا، ۲۰۱۹: ۴۵).

مفاهیم حریم

حریم شهر عبارت است از قسمتی از اراضی بلافصل پیرامون محدوده شهر که نظارت و کنترل شهرداری در آن ضرورت دارد و از مرز تقسیمات کشوری شهرستان و بخش مربوط، تجاوز نکند. به‌منظور حفظ اراضی لازم و مناسب برای توسعه موزون شهرها با رعایت اولویت حفظ اراضی کشاورزی، باغ‌ها و جنگل‌ها، هرگونه استفاده برای احداث ساختمان و تأسیسات در داخل حریم شهر، تنها در چارچوب ضوابط و مقررات مصوب طرح‌های جامع و هادی امکان‌پذیر خواهد بود. نظارت بر احداث هرگونه ساختمان و تأسیسات که به‌موجب طرح‌ها و ضوابط مصوب در داخل حریم شهر مجاز شناخته شده و حفاظت از حریم به‌استثناء شهرک‌های صنعتی (که در حال از محدوده قانونی و حریم شهرها و قانون شهرداری‌ها مستثنا می‌باشند) بر عهده شهرداری مربوط می‌باشد. هرگونه ساخت‌وساز غیرمجاز در این حریم تخلف محسوب و با متخلفین طبق مقررات رفتار خواهد شد.

برای حل مؤثر مشکلات امنیت در حریم کلان‌شهرها، یکپارچه‌سازی فعالیت‌ها در هر سطحی ضروری است. در زمینه ضرورت یکپارچگی فرآیند امنیت شهری، بین اندیشمندان و صاحب‌نظران اتفاق نظر وجود دارد و نویسندگان مختلفی سعی کرده‌اند مدل‌هایی را برای این یکپارچگی ارائه کنند (لاسیناک، ۲۰۱۷: ۵۲۴)؛ اما این پیشنهادها با هم تفاوت‌هایی دارند؛ به‌طور مثال، برخی از این پیشنهادها به یکپارچه کردن وظایف امنیت شهری؛ برخی به یکپارچه کردن زمینه‌های مختلف کاری نظیر

1- Carmona

2- Lacinák

برنامه‌ریزی شهری، جغرافیا و ... و برخی دیگر به یکپارچه کردن روابط نهادهای اثرگذار مانند شورای شهر، حکومت مرکزی، حکومت محلی و نیروی انتظامی پرداخته‌اند (راندینلی^۱، ۲۰۱۹: ۳۶)؛ بنابراین یکپارچگی مفهومی است در مقابل تفرق و تعدد که می‌تواند در جنبه‌های مختلف، آسیب‌شناسی ساختاری، محتوایی، مدیریتی، قانونی و اقتصادی-اجتماعی اتفاق بیفتد و برای جلوگیری از نتایج سوء نامنی، باید هماهنگی برقرار شود.

جدول شماره (۲). مفاهیم و ابعاد تفرق‌های سیستم شهر، منطقه و نظام برنامه‌ریزی.

اهداف	ماهیت و اهداف	ابعاد
آسیب‌شناسی ساختاری	آسیب‌شناسی ساختاری، چالشی است که با رویکردها و راهبردهای مختلفی از سوی حریم کلان‌شهرهای دنیا روبه‌رو شده است. سنتی و بخشی بودن نظام برنامه‌ریزی در آمایش امنیت، موجب تهدید ساختارهای مدیریتی، نهادی و قانونی در شهرها می‌شود که این روند با عدم تعریف سازوکارهای تحقق‌بخش رویکردهای امنیتی و عدم تلفیق جایگاه مدیریت امنیت نزد سازمان‌های ذی‌مدخل حریم تشدید می‌یابد.	آسیب‌شناسی ساختاری
آسیب‌شناسی محتوایی	این مفهوم را باید در تفرق میان سازمان‌های مختلف مدیریت حریم پایتخت جست‌وجو کرد. عمیق بودن نابرابری‌های اجتماعی و فرهنگی، فقدان سازوکارهای ایمنی و امنیتی در سازمان‌های ذی‌مدخل، عدم هم‌افزایی نهادها و تشریک‌مساعی نهادهای مدیریت حریم، موجب تشدید بُعد ماهیتی امنیت می‌شود.	آسیب‌شناسی محتوایی
آسیب‌شناسی مدیریتی	تغییرات زیاد در سطوح مدیریت امنیتی، نبود ائتلاف بین متخصصان حوزه‌های امنیتی، تعدد نگرش و دیدگاه‌های سیاسی و عدم مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه امنیت پایتخت از مؤلفه‌های مهم دیگر در مدیریت امنیتی حریم پایتخت می‌باشند.	آسیب‌شناسی مدیریتی
آسیب‌شناسی قانونی	عدم تعریف دقیق قانون امنیت و ایمنی در حریم پایتخت، ضعف ضوابط و مقررات، عدم حکمروایی خوب شهری در میزان شفافیت، پاسخگویی، نظارت موجب تشدید بعد قانونی حریم می‌شود.	آسیب‌شناسی قانونی
آسیب‌شناسی اجتماعی	تنوع فرهنگی، درآمدهای پایین، قانون‌گریزی، افزایش مهاجرین، تراکم جمعیت در حریم پایتخت از اساسی‌ترین آسیب‌های حریم پایتخت به حساب می‌آید که تشدید این مورد سایر بخش مدیریت شهری را دچار تخلخل خواهد کرد.	آسیب‌شناسی اجتماعی

بر اساس مطالعات صورت گرفته و ادبیات مطرح، مؤلفه‌ها و متغیرهای پژوهش در جدول شماره (۳) ارائه می‌شود.

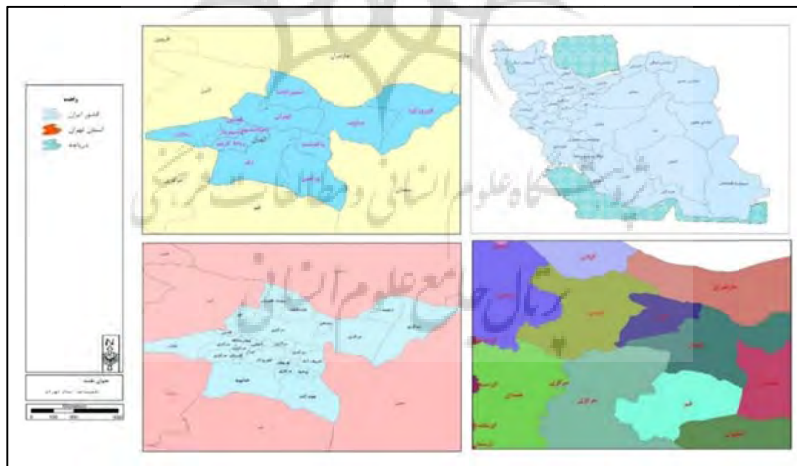
مؤلفه	متغیرها
آسیب‌شناسی ساختاری	x1 سنتی بودن برنامه‌ریزی‌های امنیتی؛
	x2 بخشی بودن نظام برنامه‌ریزی در آمایش امنیت؛
	x3 باورهای ضعیف متولیان امر به اثربخشی امنیت در حریم کلان‌شهر تهران؛
	x4 عدم تعریف سازوکارهای تحقق‌بخش رویکردهای امنیتی؛
	x5 عدم تلفیق جایگاه مدیریت امنیت نزد سازمان‌های ذی‌مدخل حریم.
آسیب‌شناسی محتوایی	x6 عمیق بودن نابرابری‌های اجتماعی و فرهنگی؛
	x7 ناشناخته بودن ظرفیت‌های آمایش امنیت در حریم؛
	x8 فقدان سازوکارهای ایمنی و امنیتی در سازمان ذی‌مدخل حریم؛
	x9 عدم هم‌افزایی نهادها در مؤلفه‌های امنیتی؛
	x10 ناشناخته ماندن نگرش یکپارچه در مدیریت امنیتی.
آسیب‌شناسی مدیریتی	x11 تغییرات زیاد در سطوح مدیریت امنیتی؛
	x12 نبود ائتلاف بین متخصصان حوزه‌های امنیتی در حریم پایتخت؛
	x13 تعدد نگرش و دیدگاه‌های سیاسی در حریم پایتخت؛
	x14 عدم مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه امنیت پایتخت؛
	x15 توزیع نامتوازن خدمات انتظامی در حریم شمالی-جنوبی و غربی-شرقی؛
	x16 کمبود بودجه و تجهیزات امنیتی در حریم پایتخت؛
	x17 عدم هم‌افزایی و تشریک‌مساعی مدیریت مجموعه شهری در حریم پایتخت؛
	x18 تعدد مدیریت‌های واگرا در زمینه امنیت حریم پایتخت.
آسیب‌شناسی قانونی	x19 عدم تعریف دقیق قانون امنیت و ایمنی در حریم پایتخت؛
	x20 ضعف ضوابط، طرح‌ها و برنامه‌های مصوب امنیت؛
	x21 میزان شفافیت پایین قوانین در ارتباط با حریم پایتخت؛
	x22 فقدان نظارت و کنترل در ساخت‌وساز حریم پایتخت؛
	x23 ناکافی بودن قوانین حمایتی در ساکنین حریم پایتخت.
آسیب‌شناسی اقتصادی - اجتماعی	x24 تنوع فرهنگی در سطح مناطق حریم پایتخت؛
	x25 نبود دستورالعمل‌های مدیریت امنیتی در حریم پایتخت؛
	x26 درآمدهای پایین ساکنین حریم پایتخت؛
	x27 رواج فرهنگ قانون‌گریزی؛
	x28 وجود مهاجرین در حریم پایتخت؛
	x29 اختلافات فرهنگی در محدوده حریم شمالی و جنوبی پایتخت؛
	x30 تراکم جمعیت در حریم پایتخت؛
	x31 عدم امنیت و ایمنی کافی در رفت‌وآمد شب؛
	x32 عدم امنیت کافی سرمایه‌گذاری در مناطق حریم پایتخت.

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ ماهیت توصیفی-پیمایشی و از نوع تحلیلی است. قلمرو مکانی شامل (۱۳) منطقه از (۲۲) منطقه کلان‌شهر تهران که در حریم پایتخت قرار گرفته‌اند، می‌باشد و در (۶) ماهه اول سال (۱۳۹۷) انجام یافته است. قلمرو موضوعی در این پژوهش، آسیب‌شناسی مؤلفه‌های قانونی، ساختاری، نهادی، اجتماعی-اقتصادی و محتوایی با تأکید بر امنیت حریم پایتخت است. جامعه آماری (۸۵۶۵۶۵) نفر بوده که از این میان تعداد (۳۸۳) نفر با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران برای نمونه آماری انتخاب شدند. برای برآورد میزان نمونه، ابتدا تعداد مناطق نمونه پژوهش انتخاب شد؛ یعنی با در نظر گرفتن تعداد کل مناطق (۲۲) گانه و تعداد جمعیت، تعداد مناطق نمونه پژوهش بر اساس نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای تعیین و داده‌های خام برای اندازه‌گیری متغیرها از طریق مصاحبه و پرسشنامه گردآوری شدند. پانل متخصصان، روایی صوری پرسشنامه را تأیید کردند. از فرمول آلفای کرونباخ در نرم‌افزار تحلیل آماری^۱، پایایی بخش‌های مختلف پرسشنامه پژوهش محاسبه و همچنین از طریق ابزار پرسشنامه، مؤلفه‌های آسیب‌شناسی به کمک (۳۲) پرسش سنجیده شدند. برای امتیازدهی از طیف پنج قسمت لیکرت استفاده شد؛ سپس تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش حاضر در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی انجام شد. در بخش آمار توصیفی با استفاده از آماره‌هایی نظیر فراوانی، میانگین و انحراف معیار، ضریب تغییرات داده‌های پژوهش توصیف و در آمار استنباطی هم از روش تحلیل عاملی بهره گرفته شد.

قلمرو پژوهش

حریم کلان‌شهر تهران با چالش و تنگناهای بسیاری از جمله حاشیه‌نشینی، زمین‌خواری، بزهکاری و مشکلات قانونی، حقوقی و ساختاری مواجه می‌باشد که این چالش‌ها، روند مدیریت حریم کلان‌شهر تهران را با تهدیدهای بزرگی مواجه کرده است و از آن مهم‌تر امنیت و ایمنی را به خطر انداخته است. بر این اساس حریم پایتخت عرصه‌ای است شامل شهرستان‌های کنونی تهران، ری، شمیرانات، اسلام‌شهر، رباط‌کریم و بخش‌های قدس و مرکزی از شهرستان شهریار به‌استثنای دهستان جوقین که در محدوده شمالی از

منتهی‌الیه شمال‌شرق به سمت شمال‌غرب، منطبق است بر حد شمالی شهرستان شمیرانات، از منتهی‌الیه شمال‌غرب به جنوب‌غرب، به ترتیب منطبق است بر حد غربی شهرستان شمیرانات، حد شمال‌غربی و غربی شهرستان تهران، حد شمال‌غربی و غربی بخش قدس، حد غربی بخش مرکزی و حد شرقی دهستان جوقین از شهرستان شهریار، حد شمال‌غربی و جنوب‌غربی شهرستان رباط‌کریم و حد غربی شهرستان ری، از منتهی‌الیه جنوب‌غرب به جنوب‌شرق، منطبق است بر حد جنوبی شهرستان ری و بالاخره از منتهی‌الیه جنوب‌شرق به شمال‌شرق به ترتیب منطبق است بر حد شرقی شهرستان ری، حد جنوب‌شرقی و شرقی شهرستان تهران و حد شرقی شهرستان شمیرانات. بر اساس اسناد موجود، حریم فعلی شهر تهران (۱۳۲۷) کیلومتر است اما بر اساس طرح راهبردی حریم پایتخت به‌عنوان یک سند راهبردی، مساحت حریم پایتخت حدود (۵۹۱۸) کیلومترمربع مشخص شده است. طرح راهبردی که عنوان کامل آن «طرح برنامه راهبردی مدیریت و برنامه‌ریزی حریم پایتخت» است، دومین خروجی از طرح جامع شهر تهران محسوب می‌شود که چگونگی اداره حریم شهر تهران نیز در آن پیش‌بینی شده است. بر مبنای این طرح، حدود (۸۱) درصد پهنا حفاظت و مراقبت در محدوده حریم داریم که شامل مراتع، جنگل‌ها، فضای سبز و درخت‌کاری می‌شود و (۱۹) درصد از این محدوده نیز شامل محدوده‌های صنعتی و پهنا شهری است.

شکل شماره (۱). موقعیت کلان‌شهر تهران.

یافته‌های توصیفی

برای تعیین عوامل آسیب‌پذیری امنیتی حریم پایتخت، با استفاده از آزمون میانگین و ضریب تغییرات، متغیرها و مؤلفه‌ها مورد ارزیابی قرار گرفتند. یافته‌ها نشان می‌دهند میانگین مؤلفه قانونی با وزن (۱۳۳) دارای بیشترین وزن و مؤلفه اجتماعی-اقتصادی با میانگین وزن (۱۱۲) دارای کمترین وزن در آسیب‌پذیری حریم پایتخت می‌باشند.

جدول شماره (۴). آمار توصیفی مؤلفه‌های آسیب‌پذیری.

مؤلفه‌ها	تعداد نمونه	میانگین		انحراف استاندارد
		آماره	خطای استاندارد	
اجتماعی-اقتصادی	۳۸۳	۱۱۲,۳۶	۱,۹۱۳	۳۷,۴۴۲
محتوایی	۳۸۳	۱۲۴,۹۶	۱,۹۶۳	۳۸,۴۲۴
مدیریتی	۳۸۳	۱۳۱,۱۴	۱,۹۳۳	۳۷,۸۲۴
ساختاری	۳۸۳	۱۳۳,۰۶	۱,۹۸۳	۳۸,۸۰۵
قانونی	۳۸۳	۱۴۰,۴۴	۱,۹۸۴	۳۸,۸۳۲

همچنین جدول شماره (۵) نشان می‌دهد، هر چه ضریب تغییرات کمتر باشد، آن متغیر از توازن و اهمیت بیشتری برخوردار است که در این میان متغیرهای نبود ائتلاف بین متخصصان حوزه‌های امنیتی در حریم پایتخت، توزیع نامتوازن خدمات انتظامی در حریم شمالی-جنوبی و غربی-شرقی و کمبود بودجه و تجهیزات امنیتی در حریم پایتخت دارای بیشترین ارجحیت در آسیب‌پذیری امنیت حریم پایتخت می‌باشند.

جدول شماره (۵). آمار توصیفی متغیرهای آسیب‌پذیری

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	متغیرها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
1X	۳,۸۱	۱,۰۳	۲۷,۱۷	17x	۳,۳۲	۱,۰۱۹	۳۱,۰۱۹
2X	۳,۵۹	۱	۲۶,۲۱	18x	۳,۳۷	۱,۰۰۷	۲۸,۰۱۴
x3	۳,۵۵	۱,۰۰۲	۲۶,۷۵	x19	۳,۰۶	۰,۹۷	۲۵,۰۴۹
x4	۳,۹۲	۰,۹۱	۲۳,۹۸	x20	۴,۰۲	۰,۹۱	۲۴,۰۰۱
x5	۳,۷۲	۱,۰۰۶	۲۷,۸۶	x21	۳,۰۹۸	۱,۰۰۶	۲۷,۰۷۲
x6	۳,۵۵	۱,۰۱۲	۲۹,۰۳۸	x22	۳,۰۸۱	۱,۰۰۵	۲۷,۰۶۳
x7	۳,۰۹	۰,۹۶	۲۵,۰۱۹	x23	۳,۰۴۶	۱,۰۱۴	۲۹,۰۸۹

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	متغیرها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
x8	۳۰۴۱	۱۰۱۷	۳۰۷۱	x24	۳۰۴۹	۱۰۰۶	۲۷۰۷۸
x9	۳۰۱۶	۱۰۰۲	۲۶۰۸۶	x25	۳۰۲۴	۱۰۱۲	۲۹۰۳۶
x10	۳۰۴۸	۱	۲۶۰۳	x26	۳۰۱۲	۰۰۹۷	۲۵۰۵۳
x11	۳۰۴۷	۰۰۹۷	۲۵۰۵۴	x27	۳۰۰۳	۱۰۰۶	۲۷۰۷۷
x12	۳۰۵۳	۰۰۹۵	۲۲۰۹۶	x28	۳۰۲۶	۱۰۱۴	۲۹۰۸۵
x13	۳۰۷	۰۰۹۸	۲۵۰۷۱	x29	۳۰۴۸	۱۰۰۸	۲۸۰۴۸
x14	۳۰۶۶	۰۰۹	۲۳۰۵۱	x30	۳۰۱۱	۱۰۰۹	۲۸۰۶۶
x15	۳۰۹۲	۰۰۸۵	۲۲۰۳۵	x31	۳۰۲۸	۱۰۰۸	۲۸۰۳۴
x16	۴۰۰۲	۰۰۸۶	۲۲۰۵۱	x32	۳۰۲۱	۱۰۰۱	۲۶۰۴۳

ارزیابی همبستگی میان مؤلفه‌های آسیب‌پذیری

یکی از ابزارهای مناسب برای تحلیل متغیرها، ضریب همبستگی پیرسون است که در این پژوهش مورداستفاده قرار گرفته است. ضریب همبستگی از روش‌های پرکاربرد تعیین میزان رابطه بین دو متغیر محسوب شده و با علامت I نشان داده می‌شود. جدول شماره (۶) همبستگی میان مؤلفه‌های آسیب‌پذیری امنیت حریم پایتخت که از جمع مؤلفه‌های مربوط به هر متغیر است را نشان می‌دهد. ارزیابی‌ها با توجه به جدول شماره (۶) نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌ها، همبستگی مثبت وجود دارد. بین مؤلفه‌های تفرق قانونی و مدیریتی با نمره (۰،۷۸۶) بیشترین رابطه وجود دارد و کمترین رابطه مربوط به مؤلفه‌های قانونی و ساختاری است.

جدول شماره (۶). همبستگی مؤلفه‌های آسیب‌پذیری امنیت حریم پایتخت.

مؤلفه‌ها	ساختاری	محتوایی	مدیریتی	قانونی	اجتماعی-اقتصادی
همبستگی پیرسون	۱	۰،۶۹۸	۰،۵	۰،۴۹۵	۰،۵۰۶
معنی‌داری					۰،۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰،۶۹۸	۱	۰،۷۶۱	۰،۷۳۱	۰،۶۹۵
معنی‌داری	۰،۰۰۰		۰،۰۰۰	۰،۰۰۰	۰،۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰،۵	۰،۷۶۱	۱	۰،۷۸۶	۰،۶۵۹
معنی‌داری	۰،۰۰۰	۰،۰۰۰		۰،۰۰۰	۰،۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰،۴۹۵	۰،۷۳۱	۰،۷۸۶	۱	۰،۶۵۲
معنی‌داری	۰،۰۰۰	۰،۰۰۰	۰،۰۰۰	۰،۰۰۰	۰،۰۰۰

مؤلفه‌ها	ساختاری	محتوایی	مدیریتی	قانونی	اجتماعی-اقتصادی
اجتماعی-همبستگی پیرسون	۰۰۵۰۶	۰۰۶۹۵	۰۰۶۵۹	۰۰۶۵۲	۱
اقتصادی-معنی‌داری	۰۰۰۰۰	۰۰۰۰۰	۰۰۰۰۰	۰۰۰۰۰	

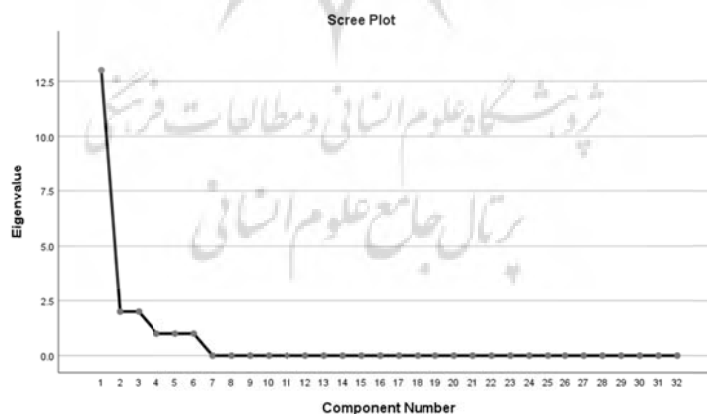
یافته‌های پژوهش

برای تعیین مهم‌ترین عوامل آسیب‌شناسی امنیت در مدیریت حریم پایتخت از مدل تحلیل عاملی استفاده شد. محاسبات جدول شماره (۷) نشان می‌دهد که برای تعیین انسجام درونی داده‌ها و بهره‌گیری از تحلیل عاملی از آزمون KMO و بارتلت استفاده شده است. در این بخش مقدار KMO برابر (۰۰۸۹۸) و آماره بارتلت برای تعیین عوامل مؤثر در امنیت حریم پایتخت برابر (۱۰۲۳۵) به دست آمده که (۰۰۰۰۰) معنی‌دار است؛ یعنی داده‌های موجود برای تحلیل عاملی مناسب هستند.

جدول شماره (۷). مقدار KMO و آزمون بارتلت.

تحلیل عاملی	KMO	Bartlet Test	Sig
عوامل آسیب‌شناسی امنیت در حریم	۰۰۸۹۸	۱۰۲۳۵	۰۰۰۰۰

پس از آن در شکل شماره (۲)، برای تعیین نمودار سنگریزه‌ای، مقدار ویژه و درصد واریانس استفاده و بر این اساس (۶) عامل شناسایی شدند که در مجموع (۶۵۰۲۲) درصد از واریانس کل را تبیین می‌کنند.

شکل شماره (۲). نمودار سنگریزه‌ای برای تعیین تعداد عوامل.

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
عامل اول	۱۳,۰۰۲	۴۰,۶۷	۴۰,۶۷
عامل دوم	۲,۳۶	۷,۳۸	۴۸,۰۰۵
عامل سوم	۲,۱۷	۶,۷۹	۵۴,۸۴
عامل چهارم	۱,۱۹	۳,۷۲	۵۸,۵۶
عامل پنجم	۱,۱۱	۳,۴۸	۶۲,۰۴
عامل ششم	۱,۰۲	۳,۱۸	۶۵,۲۲

چرخش عامل‌ها و نام‌گذاری آن‌ها

در این پژوهش برای آسان شدن تفسیر عامل‌ها و ساده کردن آن‌ها از چرخش عاملی از نوع واریانس استفاده شده است. جدول شماره (۹)، عوامل استخراج‌شده همراه با مقادیر ویژه و درصد واریانس را بعد از چرخش نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود عامل اول بیشترین سهم با (۱۶,۰۷) درصد و عامل چهارم کمترین سهم با (۶,۳۲) درصد را در تبیین واریانس کل متغیرها دارا هستند.

جدول شماره (۹). عوامل استخراج‌شده با مقادیر ویژه و درصد واریانس بعد از چرخش.

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
عامل اول	۵,۱۴۱	۱۶,۰۷	۱۶,۰۷
عامل دوم	۴,۰۹	۱۲,۷۷	۲۸,۸۳
عامل سوم	۳,۹۸	۱۲,۴۴	۴۱,۲۷
عامل چهارم	۳,۴۹	۱۰,۸۹	۵۲,۱۶
عامل پنجم	۲,۱۶	۶,۷۵	۸,۰۹
عامل ششم	۲,۰۲	۶,۳۲	۶۵,۲۲

همچنین برای تعیین سطح معنی‌داری و بیان نقش هر متغیر در عامل مربوط، متغیرهای دارای بار عاملی بیش از (۰,۳) مدنظر قرار گرفته شده‌اند.

جدول شماره (۱۰). مقدار عامل‌های ویژه آسیب‌پذیری امنیت حریم پایتخت.

متغیرها	عوامل	۱	۲	۳	۴	۵	۶
انتلاف بین متخصصان امنیتی		۰,۷۶۷					
نگرش یکپارچه		۰,۷۵۴					
تعدد مدیریت‌های واگرا		۰,۷۴۳					
هم‌افزایی نهادها		۰,۷۴					

متغیرها	عوامل					
	۱	۲	۳	۴	۵	۶
مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد	۰,۷۳۷	۰,۳۵۱				
عدم تعریف دقیق قانون امنیت	۰,۷۲۷					
تغییرات زیاد در سطوح مدیریت	۰,۷۲۱					
تنوع فرهنگی	۰,۷۰۲					
فقدان سازوکارهای ایمنی و امنیتی	۰,۷۰۱					
ناکافی بودن قوانین حمایتی	۰,۶۹۵					
عدم تشریک‌مسابی	۰,۶۸۱					
تعدد نگرش و دیدگاه‌های سیاسی	۰,۶۷۸	۰,۴۶۴				۰,۳۵۹
کمبود بودجه و تجهیزات امنیتی	۰,۶۶۵				۰,۴۱۷	
دستورالعمل‌های مدیریت امنیتی	۰,۶۵۵					
توزیع نامتوازن خدمات انتظامی	۰,۶۵۳	۰,۳۸۱				
امنیت کافی برای سرمایه‌گذاری	۰,۶۳۸		۰,۵۲۸			
فقدان نظارت و کنترل در ساخت‌وساز	۰,۶۳۷					
وجود مهاجرین در حریم پایتخت	۰,۶۲۶	۰,۴۱۵				
ضعف ضوابط، طرح‌ها و برنامه‌های مصوب امنیتی	۰,۶۲۲				۰,۴۸۹	
تلفیق جایگاه مدیریت امنیت	۰,۵۹۲	۰,۴۴۶				
شفافیت پایین قوانین	۰,۵۸۶				۰,۳۹۶	۰,۳۶۸
درآمدهای پایین ساکنین	۰,۵۸۳	۰,۳۴۶	۰,۶۳۹			
سازوکارهای تحقق‌بخش رویکردهای امنیتی	۰,۵۷۲					
ظرفیت‌های آمایش امنیت	۰,۵۶۴	۰,۳۳۳				
اختلافات فرهنگی	۰,۵۶۳	۰,۴۸۶				
تراکم جمعیت	۰,۵۴۷	۰,۳۸۲	۰,۴۸۵			
سنتی بودن برنامه‌ریزی‌های امنیتی	۰,۵۳۷	۰,۴۳۸	۰,۴۳۸			
عمیق بودن نابرابری‌های اجتماعی و فرهنگی	۰,۵۱۱	۰,۴۶۵				
باورهای ضعیف متولیان	۰,۵۰۵	۰,۳۷۵	۰,۳۶۹			
رواج فرهنگ قانون‌گریزی	۰,۵۰۳	۰,۳۴۲	۰,۴۸۶			
بخشی بودن نظام برنامه‌ریزی	۰,۴۸۶	۰,۴۵۲				
امنیت و ایمنی در رفت‌وآمد شب	۰,۵۴۶	۰,۶۵۵				

نتیجه‌گیری

عده‌ای از نظریه‌پردازان معتقدند، احساس امنیت از امنیت مهم‌تر است؛ زیرا ادراکات و رفتارهای محیطی از امنیت، در افراد تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین لازمه احساس امنیت،

وجود امنیت در جامعه می‌باشد. بهره‌گیری از فضا موجب نفوخت عرصه عمومی در فضای شهری می‌شود. احساس ناامنی موجب تهدید حضور پذیری افراد در فضای شهری می‌شود، نشاط و سلامتی را مختل می‌کند و مشارکت عمومی را به صفر می‌رساند.

این پژوهش با دو مسئله اصلی مواجه است: (۱). امنیت کلان‌شهرها به‌خصوص تهران با چه آسیب‌هایی مواجه است؟ (۲). کدام مؤلفه دارای بیشترین آسیب و تهدید در حریم پایتخت محسوب می‌شود؟

عامل اول با مؤلفه‌های ائتلاف بین متخصصان امنیتی، نگرش یکپارچه، تعدد مدیریت‌های واگرا، هم‌افزایی نهادها، مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد، عدم تعریف دقیق قانون امنیت، تغییرات زیاد در سطوح مدیریت، تنوع فرهنگ، فقدان سازوکارهای ایمنی و امنیتی، ناکافی بودن قوانین حمایتی، عدم تشریح مساعی، تعدد نگرش و دیدگاه‌های سیاسی، کمبود بودجه و تجهیزات امنیتی، دستورالعمل‌های مدیریت امنیتی، توزیع نامتوازن خدمات انتظامی، امنیت کافی برای سرمایه‌گذاری، فقدان نظارت و کنترل در ساخت‌وساز، وجود مهاجرین در حریم پایتخت، ضعف ضوابط، طرح‌ها و برنامه‌ها، تلفیق جایگاه مدیریت امنیت، شفافیت قوانین، درآمدهای پایین ساکنین، سازوکارهای تحقق‌بخش رویکردهای امنیتی، ظرفیت‌های آمایش امنیت، اختلافات فرهنگی، تراکم جمعیت، سنتی بودن برنامه‌ریزی‌های امنیتی، عمیق بودن نابرابری‌های اجتماعی و فرهنگی، باورهای ضعیف متولیان، رواج فرهنگ قانون‌گریزی، بخشی بودن نظام برنامه‌ریزی و امنیت و ایمنی در رفت‌وآمد، با توجه به ماهیت متغیرهای تأثیرگذار، مقدار ویژه (۲۳،۲۴) از واریانس کل را تبیین می‌کند.

عامل دوم مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد، تعدد نگرش و دیدگاه‌های سیاسی، توزیع نامتوازن خدمات انتظامی، وجود مهاجرین در حریم پایتخت، درآمدهای پایین ساکنین، ظرفیت‌های آمایش امنیت، تراکم جمعیت، سنتی بودن برنامه‌ریزی‌های امنیتی، باورهای ضعیف متولیان و رواج فرهنگ قانون‌گریزی با مقدار ویژه (۱،۴۴)، از واریانس کل را تبیین می‌کند.

عامل سوم تلفیق جایگاه مدیریت امنیت، درآمدهای پایین ساکنین، اختلافات فرهنگی تراکم جمعیت، سنتی بودن برنامه‌ریزی‌های امنیتی، عمیق بودن نابرابری‌های

اجتماعی و فرهنگی، باورهای ضعیف متولیان، رواج فرهنگ قانون‌گریزی و بحشی بودن

نظام برنامه‌ریزی با مقدار ویژه (۳۰۹۹) از واریانس کل تبیین می‌شود.

عامل چهارم امنیت کافی برای سرمایه‌گذاری و امنیت و ایمنی در رفت‌وآمد شب با مقدار ویژه (۱۰۱۸) از واریانس کل را تبیین می‌کند.

عامل پنجم کمبود بودجه و تجهیزات امنیتی، ضعف ضوابط، طرح‌ها و برنامه‌ها و شفافیت پایین قوانین با مقدار ویژه (۱۰۳) از واریانس کل را تبیین می‌کند.

عامل ششم تعدد نگرش و دیدگاه‌های سیاسی و شفافیت پایین قوانین با مقدار ویژه (۰۰۷۳) از واریانس کل را تبیین می‌کند.

بر این اساس مناطق (۱۳) گانه هم‌مرز با حریم تهران با (۳۸۴) نمونه و (۳۲) متغیر در قالب (۵) مؤلفه آسیب‌پذیری امنیتی انتخاب شدند. برای پاسخ به پرسش‌های این پژوهش از آمارهای توصیفی و استنباطی استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد متغیرهای کمبود بودجه و تجهیزات امنیتی و ضعف ضوابط، طرح‌ها و برنامه‌های مصوب امنیتی دارای آسیب‌پذیری بیشتری نسبت به سایر متغیرها هستند. بین مؤلفه‌های تفرق قانونی و مدیریتی با نمره (۰۰۷۸۶) بیشترین رابطه و همبستگی وجود دارد. در پژوهش گودرزی (۱۳۹۸)، سالار (۱۳۹۹)، مصطفی (۲۰۱۶) به مؤلفه‌های مدیریتی و سرمایه اجتماعی، دنیل (۲۰۲۰) نیز به مؤلفه قانونی و سرمایه اجتماعی از مؤلفه‌های مدیریتی اشاره دارند که با نتایج آن همخوانی دارد. یافته‌های استنباطی نشان داد: در عامل اول نگرش یکپارچه در مدیریت امنیتی و نبود ائتلاف بین متخصصان حوزه‌های امنیتی با نتایج افتخاری (۱۳۷۸)، در عامل دوم سنتی بودن برنامه‌ریزی‌های امنیتی و تعدد نگرش و دیدگاه‌های سیاسی در حریم پایتخت با نتایج خلیلی (۱۳۸۷)، عامل سوم، رواج فرهنگ قانون‌گریزی، اختلافات فرهنگی و تراکم جمعیت با نتایج میرفردی (۱۳۹۴) و دانایی‌فرد (۱۳۸۸)، عامل چهارم، عدم امنیت و ایمنی کافی در رفت‌وآمد شب و عامل پنجم، ضعف ضوابط، طرح‌ها و برنامه‌های مصوب با نتایج سجادی (۱۳۹۳) و عامل ششم، شفافیت پایین قوانین دارای بیشترین تأثیر در آسیب‌پذیری حریم پایتخت می‌باشند و با پژوهش‌های فیلیپیو (۲۰۲۰)، ناصر (۲۰۱۳)، بخشنده (۱۳۹۹)، امان‌پور (۱۳۹۸)، معروفی (۱۳۹۷) و عبدی (۱۳۹۶) که به مؤلفه‌های اجتماعی، فرهنگی، جامعه‌شناسی امنیت اشاره دارند همخوانی دارند.

◆ نتایج نشان می‌دهد ضعف صوابط، طرح‌ها و برنامه‌های مصوب و کمبود بودجه و تجهیزات امنیتی از متغیرهای تأثیرگذار بر امنیت حریم پایتخت است و در این زمینه باید گفت آسیب‌پذیری مدیریتی، قانونی و ساختاری سبب ناامنی، قانون‌گریزی، اختلافات فرهنگی و عدم امنیت و ایمنی در قبال حریم کلان‌شهر تهران می‌شود.

پیشنهادها

- افزایش نظارت از طرف پلیس و کارشناسان سازمان‌های ذی‌مدخل در بلا تکلیفی و رها شدن حریم پایتخت؛
- افزایش نظارت نیروهای انتظامی در تقویت کاربری‌های فعال شبانه در محدوده حریم پایتخت؛
- همکاری و مشارکت میان فعالان و برنامه‌ریزان شهری با ناجا برای تشدید و تقویت زمینه‌های حضورپذیری، رضایت‌مندی و مشارکت اجتماعی در حریم پایتخت؛
- جلب مشارکت مردم در ایجاد طرح‌های ارتقاء امنیتی برای کاهش جرم‌خیزی؛
- بهره‌گیری از ظرفیت‌های محلی در راستای اقدامات اثربخش و تحقق توسعه پایدار و ایمن؛
- توسعه و ظرفیت‌سازی نهادی با اهرم‌های آموزش و آگاه‌سازی در راستای تقویت امنیت حریم پایتخت؛
- خوانا کردن قوانین و قانون‌گذاری مدیریت امنیت و ایمنی حریم پایتخت؛
- تقویت فعالیت مردمی و مشارکت‌های مدنی با نظارت نیروهای انتظامی و امنیتی در حریم پایتخت؛
- سیاست‌گذاری در برنامه‌های آمایش و امنیت در مدیریت حریم پایتخت؛
- سیاست‌گذاری و هم‌افزایی نهادی در حریم پایتخت؛
- تقویت مدیریت یکپارچه در امنیت و ایمنی حریم پایتخت؛
- افزایش بودجه‌های نیروهای امنیتی و انتظامی در نظارت حریم پایتخت.

- افتخاری، اصغر (۱۳۷۸). حوزه ناامنی: مبانی فرهنگی مدیریت استراتژیک و امنیت داخلی در ایران. *مطالعات راهبردی*، دوره (۲)، شماره (۳)، ص (۱۹-۵۳) بازیابی از:
http://quarterly.risstudies.org/article_1324.html
- امان‌پور، سعید؛ پیری، فاطمه (۱۳۹۸). بررسی هویت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی زنان در بوستان‌های شهر اهواز. *فصلنامه انتظام اجتماعی*، دوره (۱۱)، شماره (۳)، ص (۱۶۳-۱۸۸) بازیابی از:
http://sopra.jrl.police.ir/article_92946_a7b54f43299de28a3c3206c46022f798.pdf.
- بخشنده رحمتی، سعیده؛ بهیان، شاپور؛ حقیقتیان، منصور (۱۳۹۹). مقایسه احساس امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران. *پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی*، دوره (۱۳)، شماره (۴۹)، ص (۱۱۱-۱۳۹) بازیابی از:
http://osra.jrl.police.ir/article_93658_b09a4da6da5255d8b995e50dc68cabd0.pdf.
- جعفری، خدیجه؛ مسگرزاده، سجاد؛ میرزاخانی، محمد (۱۳۹۷). عوامل تأثیرگذار بر امنیت اجتماعی شهروندان تبریز. *مطالعات جامعه‌شناسی*، دوره (۱۱)، شماره (۳۸)، ص (۶۱-۸۳) بازیابی از:
http://jss.iaut.ac.ir/article_539294_6591950398229371b2c8ca3dc3beb8be.pdf.
- خلیلی، رضا (۱۳۸۷). تبیین تحولات امنیتی جمهوری اسلامی ایران؛ در جستجوی چارچوبی تحلیلی. *مطالعات راهبردی*، دوره (۱۱)، شماره (۴۰)، ص (۳۷۷-۴۱۱) بازیابی از:
http://quarterly.risstudies.org/article_941.html
- خوش‌فر، غلامرضا؛ محمدی، آرزو؛ محمدزاده، فاطمه؛ محمدی، راضیه؛ اکبرزاده، فاطمه (۱۳۹۴). امنیت اجتماعی و سلامت اجتماعی، مورد مطالعه: جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر قاین. *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، شماره (۱)، پیاپی (۲۹)، ص (۷۱-۱۰۲) بازیابی از:
http://www.jss-isa.ir/article_21256_f510ece3703bdb4c34be87589b688528.pdf.
- دانایی‌فرد، حسن؛ آذر، عادل؛ صالحی، علی (۱۳۸۸). قانون‌گریزی در ایران: تبیین نقش عوامل سیاسی، اقتصادی، قانونی، مدیریتی و اجتماعی - فرهنگی. *فصلنامه دانش انتظامی*، شماره (۳)، مسلسل (۴۴)، ص (۷-۶۵) بازیابی از:
<https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=128904>
- سالار، روح‌الله؛ مستجابی، حمید؛ رضایی، محسن؛ رمضان‌زاده، سعید (۱۳۹۹). تأثیر تعامل مدیریت شهری بر امنیت اجتماعی. *پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی*، دوره (۱۳)، شماره (۴۹)، ص (۱-۲۶) بازیابی از:
http://osra.jrl.police.ir/article_93648_baf68cda85f476adde268e022b057cec.pdf.
- بهیان، شاپور؛ فیروزآبادی، آمنه (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در شهرها، مورد مطالعه: شهر کرمان. *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، سال (۳)، شماره (۶). بازیابی از:

- شکربیگی، عالیہ؛ رادین، پرنگ (۱۳۹۵). بررسی عوامل مرتبط با احساس ناامنی اجتماعی زنان در فضاهای شهری (با تأکید بر ویژگی‌های کالبدی شهری). مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، پیاپی (۴۷)، شماره (۲)، ص (۸۷-۱۲۶) بازیابی از:
https://jwsps.alzahra.ac.ir/article_2489_9d6527d05a0c2234ff4d58f9c71a1355.pdf
 doi:10.22051/jwsps.2016.2489
- عبدی، عطاالله؛ کرمی، تاج‌الدین؛ مستجابی، حمید (۱۳۹۶). تبیین مفهومی پیامدهای امنیتی حاشیه‌نشینی شهری و مسئله تعلق مکانی. انتظام اجتماعی، دوره (۹)، شماره (۴) بازیابی از:
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=316669>.
- گودرزی، سعید (۱۳۹۸). بررسی تأثیر متغیرهای اجتماعی مرتبط با پلیس بر احساس امنیت اجتماعی. فصلنامه انتظام اجتماعی، دوره (۱۱)، شماره (۴)، ص (۱۶۳-۱۹۰) بازیابی از:
http://sopra.jrl.police.ir/article_93198_a424c12c00ddd301e00a852ffcb4eff1.pdf.
- معروفی، محسن؛ اسعد، خانی؛ هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۷). بررسی مشارکت شهروندان در برقراری نظم و امنیت شهری و عوامل مرتبط با آن نمونه موردی: شهر ارومیه. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران (پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی)، پیاپی (۲۲)، شماره (۳)، ص (۱۷-۳۲) بازیابی از:
<http://ensani.ir/fa/article/406996>.
- میرفردی، اصغر؛ مختاری، مریم؛ فرجی، فروغ؛ دانش‌پذیر، هومان (۱۳۹۴). بررسی تأثیر فرهنگ شهروندی بر میزان گرایش به قانون‌گریزی، مورد مطالعه: شهر یاسوج. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، سال (۴)، شماره (۲)، ص (۱-۲۰) بازیابی از:
http://ssoss.ui.ac.ir/article_17126.html
- Carmona, M. (2019). Principles for public space design, planning to do better. *Urban Design International*, 24(1), 47-59, retrieved from:
<https://link.springer.com/article/10.1057/s41289-018-0070-3>.
- Carmona, M., Heath, T., Tiesdell, S., & Oc, T. (2010). *Public places, urban spaces: the dimensions of urban design*: Routledge, retrieved from:
<https://www.amazon.com/Public-Places-Urban-Spaces-Second/dp/1856178277>
- De Filippi, F., Cocina, G. G., & Martinuzzi, C. (2020). Integrating Different Data Sources to Address Urban Security in Informal Areas. The Case Study of Kibera, Nairobi. *Sustainability*, 12(6), 2437, retrieved from:
<https://www.mdpi.com/2071-1050/12/6/2437>
- Kaldor, M. (2018). *Global security cultures*: John Wiley & Sons, Retrieved from:
- Krahnemann, E. (2010). *States, citizens and the privatisation of security*: Cambridge University Press, retrieved from:
<https://www.cambridge.org/core/books/states-citizens-and-the-privatisation-of-security/7F49C4E4833CAFE070ECCFAB2C6F8CB2>

- ◆ Lacinák, M., & Ristvej, J. (2017). Smart city, safety and security. *Procedia engineering*, 192, 522-527, retrieved from:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187770581732636X>
- Leon, D. S. (2020). Urban Security Policies and Their Effects on Collective Efficacy. In *Violence in the Barrios of Caracas* (pp. 125-154): Springer, retrieved from:
<https://www.springer.com/gp/book/9783030229399>
  - Mitchell, K., & Beckett, K. (2008). Securing the global city: Crime, consulting, risk, and ratings in the production of urban space. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 15(1), 75-99, retrieved from:
<https://www.semanticscholar.org/paper/Securing-the-Global-City%3A-Crime%2C-Consulting%2C-Risk%2C-Mitchell-Beckett/752710f68484defa6241f2757645bbda3649dc74>
  - Mustafa, M., & Ramirez-Marquez, J. E. (2016). Engineering management models for urban security. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 64(1), 29-41, Retrieved from:
<https://ieeexplore.ieee.org/document/7797517>
  - Nacer, F. (2013). Impact of urban upgrading on perceptions of safety in informal settlements: Case study of Bouakal, Batna. *Frontiers of Architectural Research*, 2(4), 400-408, Retrieved from:
<https://www.mendeley.com/catalogue/d1155690-ee3c-3035-9021-3fbf418b18b8/>
  - Palidda, S. (2016). The Governance of Urban Security: Ignored Insecurities and the Securitization of Urban Space (Milan's Case Study). In *Governance of Security and Ignored Insecurities in Contemporary Europe* (pp. 141-156): Routledge.
  - Peoples, C., & Vaughan-Williams, N. (2014). *Critical security studies: An introduction*: Routledge.
  - Rondinelli, D. A. (2019). *Urban and regional development planning: policy and administration*: Cornell university press.
  - Singerman, D. (2011). *Cairo contested: Governance, urban space, and global modernity*: Oxford University Press.
  - Terziev, V. (2019). Social activity and human resources as social development factors. *International E-Journal of Advances in Social Sciences*, 5(13), 283-289 Retrieved from:
<http://ijasos.ocerintjournals.org/tr/download/article-file/704947>